

Јусуф ХАМЗА

**ЗАЕМНИТЕ ОДНОСИ МЕЃУ ПРОГРЕСИВНИТЕ ОСМАНСКИ
КРУГОВИ И МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛУЦИОНЕРНО
ДВИЖЕЊЕ ВО ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XIX
И ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК,
СКОПЈЕ, 1988, 227 С. 8°**

Прашањето што е предмет на научниот интерес на Јусуф Хамза во овој негов труд за взаемните односи помеѓу младоосманлиското движење во 60-те години на XIX век и младотурското движење од 90-те години на XIX век, па сè до Првата балканска војна и други напредни групи и поединци и македонското националноослободително движење, побудува посебен интерес во научната јавност. За да може да одговори на поставеното прашање авторот ја разгледува општата општествено економска и политичка состојба на Османлиската држава во втората половина на XIX и почетокот на XX век. Посебна нагласка е ставена на економската и политичката зависност на Империјата од големите европски држави, до степен на полуколонијален статус. До натамошно влошување на општата положба во Османлиската држава дошло во времето и по големата Источна криза и големите територијални загуби во нејзиниот европски дел. При тоа потребно внимание е посветено и на прашањето на муслиманските бегалци од загубените територии и нивното колонизирање на територијата на Македонија.

Појавата и дејствувањето на првите демократски друштва во Османлиската држава се следи од 60-те години на XIX век, меѓу кои и друштвото

„Нови Османлии“ што се застапувало за демократизација на османлиското општество и за воведување на парламентарен систем, сè со цел да се спречи конечното распаѓање на Империјата. Излезот од постојната состојба се гледал во обезбедување на демократски слободи и рамноправност на сите поданици без разлика на етничката и верска припадност. Но, затоа пак, отворено се застапувале за изградување единствена османлиска нација по пат на стопување на бројните одделни народи и етнички групи во сè уште пространата Империја. Врз таа основа подоцна се јавиле панисламот и пантурцизмот. Ширењето на тие и слични на нив нови идеи довеле до појава и на младотурското движење.

Основната интенција на авторот во неговиот труд е да ги осветли позитивните аспекти во односите помеѓу македонското национално ослободително движење и прогресивните движења, групи и поединци во османлиската држава во развојните етапи во предметниот период. На тој план посебно внимание е посветено на односот на Македонската револуционерна организација спрема турското население во Македонија во периодот од 1893 до 1903 година.

Во врска со ова прашање авторот констатира дека македонското националноослободително движење уште

од времето на Македонското Кресненско востание изградило правилен однос кон турското работно население и дека македонските востаници ги заштитувале имотите и се застапувале за верска толеранција кон истото. Доследна на традиционалната праведност на македонското националноослободително движење и на своите револуционерни традиции и Македонската револуционерна организација, уште од времето на самото нејзино создавање, изградила правилен однос и став спрема турското население. Тој свој однос „МРО го акцентирала и во своите правно-политички акти донесени во периодот од основањето до избувнувањето на Илинденското востание односно до Балканските војни“.

Како два основни субјекти ги разгледува, проследувајќи го нивното создавање и развиток, Младотурското движење и Македонската револуционерна организација. Притоа доаѓа до заклучок дека младотурското движење, како што признавале и самите негови лидери, се изградувало „угледувајќи се на МРО, македонското националноослободително движење и Илинденското востание“. И не само тоа туку и дека младотурските демократски пароли за слобода, братство, рамноправност и правда, во времето на Младотурската револуција, биле преземени од Крушевскиот манифест.“

Авторот во својот труд изнесува и конкретни податоци со поединости за обидите за воспоставување на врски и соработка помеѓу двете движења некаде од 1900 година. Според неговите сознанија тие меѓусебни

контакти можеле да се следат континуирано „од есента 1901 година“. За македонскиот револуционерен и истакнат претставник на македонското национално ослободително движење, Јане Сандански, пишува дека со претставници на младотурското движење имал „директни контакти пред и по Илинденското востание и се разбира за време на Младотурската револуција“. Такви контакти имало и меѓу месните комитети на двете движења.

За Младотурската револуција авторот пишува дека била масовно поддржувана од македонскиот народ и била бранета од македонските револуционери.

Ценејќи ги резултатите од научно истражувачката работа на авторот презентирани во овој негов труд можеме да констатираме дека истиот ни дава, во синтетизиран вид, мошне интересни податоци и поединости што осветлуваат бројни аспекти во односите меѓу прогресивните движења, групи и поединци на турскиот и македонскиот народ во еден од историски пресвртните периоди за двата народа. Но, може да се констатира дека авторот не бил во можност да се користи со богатата документација за тоа прашање од архивите во Република Турција. Впрочем, тоа авторот и самиот го нагласува во предговорот. Затоа со право пишува дека „проблемот за научно истражување и откривање нови архивски материјали за односите меѓу прогресивните османлиски кругови и македонското национално ослободително движење во наведениот период останува прашање на натамошно истражување“.

Михајло МИНОСКИ